

УДК 65.012.32

МЕТОДИ ТА ВАЖЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРОПРОМИСЛОВІЙ СФЕРІ

О.В. Гелюх, ст. викладач

Луганський державний аграрний університет, Луганськ, Україна

Гелюх О.В. Методи та важелі державного регулювання соціально-економічних процесів в агропромисловій сфері.

Систематизовано основні методи та важелі державного регулювання соціально-економічних процесів в агропромисловій сфері як головної умови забезпечення продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: державне регулювання, агропромислова сфера, економічне зростання, продовольча безпека, природоохоронна діяльність, прибуток, рентабельність

Гелюх О.В. Методы и рычаги государственной регуляции социально-экономических процессов в агропромышленной сфере.

Систематизировано основные методы и рычаги государственной регулирования социально-экономических процессов в агропромышленной сфере как главного условия обеспечения продовольственной безопасности страны.

Ключові слова: рефлексивний підхід, рефлексивне управління, суб'єктивність, ухвалення рішень, обмежена раціональність

Gelyuh O.V. Methods and levers of state adjusting of socio-economic processes in agro-industrial sphere.

Basic methods and levers of the state adjusting of socio-economic processes are systematized in an agro-industrial sphere as above all condition of providing of food safety of country.

Keywords: State adjusting, agro-industrial sphere, economy growing, food safety, nature protection activity, income, profitability

Державне регулювання аграрного сектора є однією з важливих складових систем державного регулювання економіки. У будь-якому суспільстві, при будь-якій суспільно-політичній і соціально-економічній системі економіка в тім або іншому ступені регулюється державою. Саме держава виступає гарантом, що забезпечує економічну й продовольчу безпеку країни.

Державне регулювання економіки означає цілеспрямовані процеси, які забезпечують підтримку або зміну економічних явищ й їхніх зв'язків. Регулювання – одна з найважливіших функцій системи керування народним господарством на всіх його рівнях. Регулювання обумовлене дією законів економічного розвитку й опирається на законодавчу базу, на відносини підприємств із бюджетом, на ціноутворення, на застосування заохочувальних стимулів і різних економічних санкцій [1].

Державне регулювання економіки являє собою систему заходів законодавчого, виконавчого й контролюючого характеру, які здійснюються правочинними державними установами по керуванню економікою країни й зовнішньоекономічною діяльністю. У сучасних умовах державне регулювання економіки безпосередньо впливає на процеси відтворення в цілому. Воно вирішує різні завдання: стимулювання економічного росту, регулювання зайнятості, заохочення прогресивних зрушень у галузевій і регіональній структурі, підтримка експорту й т.д.

Вагомий внесок у дослідження проблем ефективного розвитку сільського господарства, теорії й практики державного регулювання аграрного сектора зробили такі вчені, як П.Т. Саблук, В.В. Юрчишин, В.Г. Андрійчук, Б.Й. Пасхавер, І.І. Лукінов, П.І. Гайдуцький, Л.І. Дідківська, М.І. Долішній та ін. Але чимало питань цієї проблеми залишаються недостатньо вивченими, отже, потребують подальших досліджень.

Метою даної статті є виявлення та дослідження основних методів та важелів державного регулювання соціально-економічних процесів в агропромисловій сфері.

У цілому мету державного регулювання можна звести до трьох основних напрямків. Перше: забезпечення економічного росту, що припускає прогрес економіки держави або регіону, що знахо-

дить вираження в змінах загального положення економіки. Тому він припускає зростання виробництва й підвищення продуктивності праці.

Друге: забезпечення економічного росту можливо лише в умовах економічної стабільності, що припускає: підтримку стабільності товарних цін, запобігання й стримування гіперінфляції, підтримка стабільності трудової зайнятості, запобігання безробіттю, забезпечення збалансованості доходів і витрат у бюджеті й зовнішній торгівлі, попередження величезного бюджетного дефіциту, зовнішнього боргу або пасивного сальдо в зовнішній торгівлі, забезпечення балансу між валовою пропозицією та валовим попитом.

Для реалізації основних напрямків економічної політики держави може використовуватися

наступна система різноманітних методів та важелів регулювання АПК (табл. 1).

Застосування однобічних методів не може завдати стабілізуючого ефекту на розвиток АПК. Взаємозв'язок і взаємозумовленість ринків (товарів і послуг, ресурсів, у тому числі праці) вимагають використання логічно обґрунтованої, несуперечливої, ув'язаної по силі й часу впливу системи інструментів (методів).

Всі відомі методи, незважаючи на те, що існує певний діапазон у виборі інструментів національної політики в області сільського господарства й виробництва продовольства, можна розділити на дві групи: адміністративні й правові; економічні (у т.ч. прямі й непрямі) [2].

Таблиця 1. Методи та важелі державного регулювання соціально-економічних процесів в агропромисловій сфері

Сфера застосування	Методи, залежно від характеру впливу	
	прямі	непрямі
	Економічні методи	
Ринок ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> – Програми пільгового кредитування на ринку ресурсів; – Компенсації витрат (частини витрат) виробника у зв'язку ростом цін на електроенергію, пально-мастильні матеріали; – Товарний кредит; – Субсидування процентних ставок по кредитах і позиках комерційних організацій, притягнутим на розвиток сільськогосподарського виробництва; – Реструктуризація боргів сільськогосподарських товаровиробників перед державним бюджетом, позабюджетними державними й іншими фондами; – Погашення прострочених заборгованостей сільськогосподарських товаровиробників; – Державні гарантії повернення вкладених коштів комерційним фінансово-кредитним організаціям і кредитним кооперативам; – Інвестиції на природоохоронну діяльність. 	<ul style="list-style-type: none"> – Розширення спектра продуктів й обсягів інвестиційного кредитування; – Іпотечні кредити для товаровиробників під заставу земельних ділянок; – Тарифно-митна політика, що допускає на внутрішній ринок техніку й устаткування, попит на який не може бути вдоволений (якісно й кількісно) вітчизняним виробником; – Податкова політика, що стимулює залучення ресурсів у галузь; – Ринок прав використання мінеральних добрив, що забруднюють навколишнє середовище (сюди входять і прямі методи у формі сертифікатів).
Ринок продукції	<ul style="list-style-type: none"> – Державна монополія закупівель на окремі види продукції, фіксовані закупівельні ціни й т.д; – Дотації й компенсації на сільськогосподарську продукцію; – Закупівлі сільськогосподарської продукції на державні потреби; – Формування регіональних фондів продовольства, включаючи резервний фонд; – Товарні й закупівельні інтервенції на ринках сільськогосподарської продукції; – Субсидії на окремі продукти харчування. 	<ul style="list-style-type: none"> – Податкова політика, що стимулює зростання сільськогосподарського виробництва, попиту на кінцеву продукцію АПК; – Прогресивна шкала оподаткування торговельних підприємств залежно від величини торговельних надбавок; – Цільові ціни (нормативні індикатори); – Перегляд ставок імпорتنних тарифів відповідно до прийнятих зобов'язань за результатами переговорів по лінії ВТО; – Використання експортних субсидій для стимулювання виходу вітчизняної продукції на зовнішній ринок; – Стимулювання виробництва екологічно чистої продукції й просування її, у тому числі, і на зовнішньому ринку.

Продовження табл. 1.

Адміністративні методи	
Ринок ресурсів	<ul style="list-style-type: none"> – Моніторинг і контроль за оборотом землі й земельних часток; – Сприяння ефективному перерозподілу земельних ресурсів, зниження рівня трансакційних витрат при угодах із землею; – Граничні розміри земельних ділянок у власності, довічному наслідуюваному володінні й постійному (безстроковому) користуванні фізичних й юридичних осіб; – Моніторинг і контроль за фінансовим оздоровленням і банкрутством підприємств АПК; – Покупка (продаж) державою акцій приватних підприємств і створення змішаних компаній; – Стимулювання створення нових організаційно-правових форм великих підприємств (вертикально-вертикально-інтегрованих формувань) при твердому контролі держави за дотриманням антимонопольного законодавства; – Створення умов для об'єднання виробників (кооперування) у більші організаційні одиниці, у тому числі розвиток кооперативних форм взаємин у технологічному ланцюжку: <сільське господарство - переробка - торгівля>; – Моніторинг організації й функціонування мережі оптових товарних бірж і продовольчих ринків, розробка необхідних нормативних актів і державний контроль за їхнім виконанням; – Регулювання тарифів на продукцію природних монополій і транспортні послуги; – Удосконалення системи стандартів і розвиток єдиної системи контролю за якістю сільськогосподарської продукції й продовольства; – Обмеження на використання мінеральних добрив з метою виробництва екологічно чистих продуктів харчування, зменшення збитку, пов'язаного із забрудненням навколишнього середовища; – Контроль над технологіями в сільськогосподарському виробництві для зниження техногенного навантаження на навколишнє середовище – установлення відповідних стандартів і нормативів як граничних, так і поточних; – Проведення моніторингу земель й обстеження ґрунтів.
Ринок продукції	<ul style="list-style-type: none"> – Норми обов'язкових резервів, у тому числі оперативних; – Квоти на продукцію, у рамках яких можуть діяти станові ціни; – Нормативні співвідношення вартості сільськогосподарської сировини й вартості виробленої з її продукції; – Монополізація державою оптової торгівлі стратегічними видами продукції; – Регламентація правил торгівлі продовольством, включаючи ліцензування оптової торгівлі по базових видах продукції; – Сприяння висновку цінових угод між підприємствами сільського господарства, що переробляє промисловості й матеріально-технічного забезпечення; – Уведення нормативів співвідношень між вартістю сільськогосподарської сировини й вартістю виробленої з нього готової продукції, що поставляє для державних потреб; – Неподаткові обмеження зовнішньої торгівлі у вигляді квот й адміністративного регулювання; – Перегляд галузевих систем нетарифних торговельних обмежень (санітарних норм, технічних стандартів) для захисту найбільш уразливих сегментів ринку; – Фіксація (заморожування) відпускних і роздрібних цін або установка меж їхнього підвищення (цінової стелі, торговельних надбавок, рівня рентабельності, коефіцієнтів-співвідношень) на соціально-значимі продукти; – Розвиток несільськогосподарських (альтернативних) видів діяльності на селі для підвищення доходів і зниження рівня схованого безробіття; – Розширення системи страхування врожаю (переліку культур й охоплених посівних площ), розробка діючої нормативної бази й правил надання державою відповідних субсидій; – Контроль за надходженням і використанням генетично змінених продуктів харчування й компонентів для їхнього виробництва; – Екологічний контроль продукції, що надходить по імпорту.

Серед адміністративних методів державного впливу на аграрний сектор значне місце належить нормативно-правовій базі. Реформування аграрного сектора економіки супроводжується активним розвитком законодавчого забезпечення, на що вказує значна кількість нормативно-правових актів, прийнятих останніми роками з метою підвищення ефективності функціонування сільського господарства. Серед них Закони України: «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фіксований сільськогосподарський податок», «Про фермерське господарство», «Про особисте селянське господарство» тощо. Незважаючи на позитивні

зміни у правовому регулюванні відносин у сфері сільськогосподарського виробництва, які відбулися в період аграрної реформи в Україні, слід констатувати, що сучасне аграрне законодавство поки що не повною мірою відповідає об'єктивним потребам суспільного розвитку [3].

Наведений в таблиці перелік методів дуже суцільний, оскільки включає важелі, які можуть бути використані для реалізації як політики «прямого втручання», так й «ринкового саморегулювання». Проблема полягає у виборі такої стратегії (набору інструментів), що була б несуперечливою

й, найбільшою мірою, сприяла б досягненню стійкого розвитку агропромислової сфери.

Підводячи підсумки, на нашу думку, використання того або іншого набору інструментів можливо лише за умови:

- Виконання твердих рамок бюджетних обмежень (сукупний обсяг державних інвестицій у галузь обмежений).
- Певного рівня розвитку галузі (низький рівень прибутку на одне господарство не дозволяє

повною мірою використати такі інструменти як лізинг, субсидована процентна ставка на кредити комерційних банків, страхування ризиків і т.п.).

- Реальної доступності кредитів.
- Удосконалювання законодавчої й нормативної бази та ін.

Список літератури:

1. Амбросов В. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі / В. Амбросов // Економіка України. – 2009. – № 4. – С. 67-73.
2. Прокопьев М.Г. Инструменты (методы) экономической политики в сфере АПК // Проблемы развития рыночной экономики. Сб. научных трудов. Выпуск 2. – М.: ИПР РАН, 2007.
3. Матеріали до проекту аграрного кодексу України [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?11138>

Надано до редакції 18.11.2011

Гелюх Ольга Володимирівна / Olga V. Gelyuh
Andr20076@yandex.ru